

De koffiedief

www.boekerij.nl

Tom Hillenbrand

DE KOFFIEDIEF

In de Gouden Eeuw is Europa in de ban
van koffie, en op het smokkelen ervan
staat de doodstraf...

Eerste druk 2017
Achtste druk 2020

ISBN 978-90-225-8964-9
ISBN 978-94-023-0854-9 (e-book)
NUR 302

Oorspronkelijke titel: *Der Kaffeedieb*
Vertaling: Merel Leene
Omslagontwerp: Wil Immink Design
Omslagbeeld: Jacob Storck, *A View of Amsterdam, with
the Oude Schans Canal and the Montelbaans Tower, 1692* (oil on canvas) /
Dyrham, Gloucestershire, UK / National Trust Photographic Library /
© Bridgeman Images
Zetwerk: CeevanWee, Amsterdam

Verschenen in het Duits als *Der Kaffeedieb* door Tom Hillenbrand
© 2016 Verlag Kiepenheuer & Witsch, Keulen, Duitsland
Deze editie in samenwerking met Marianne Schönbach Literary Agency
© Nederlandse vertaling 2017 Meulenhoff Boekerij bv, Amsterdam

Niets uit deze uitgave mag openbaar worden gemaakt door middel van druk,
fotokopie, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

Voor mijn koffiemuze

DEEL I

*You that delight in Wit and Mirth, and long to hear such News,
As comes from all parts of the Earth, Dutch, Danes, and Turks and
Jews:*

*I'll send you to a Rendezvous, where it is smoaking new:
Go hear it at a Coffee-house,– it cannot but be true.*

*There's nothing done in all the world, from Monarch to the Mouse,
But every day or night 'tis hurl'd into the Coffee-House.*

Thomas Jordan
News from the Coffee-House

Met een rinkelend geluid danste het zilveren tweepence-muntje over de toonbank, totdat Obediah Chalon er met zijn wijsvinger een einde aan maakte. Hij pakte het muntstuk op en keek de verkoopster aan. ‘Goedemorgen, miss Jennings.’

‘Goedemorgen, mister Chalon,’ antwoordde de vrouw achter de toonbank. ‘Vreselijk koud voor een septemberochtend, vindt u niet?’

‘Ach, miss Jennings, niet kouder dan afgelopen week, zou ik denken.’

De verkoopster haalde haar schouders op. ‘Wat mag het voor u zijn?’

Obediah stak haar het muntje toe. ‘Een koffie, alstublieft.’

Miss Jennings pakte het geldstuk aan en fronste haar voorhoofd toen ze zag dat het om een oude, gehamerde *tuppence* ging. Nadat ze het zilveren muntje een aantal keer had omgedraaid kwam ze kennelijk tot de conclusie dat de rand niet al te veel was afgevijld en stopte het in de kassa. Als wisselgeld gaf ze Obediah een bronzen koffiehuis-muntje.

‘Geen penny’s?’ vroeg hij, hoewel hij het antwoord al kende. Kleingeld was schaars sinds de mensen het omsmolten zodat ze het zilver dat erin zat konden verkopen. En daarom kreeg je als wisselgeld de laatste tijd alleen nog maar deze ellendige koffiemuntjes.

Er verscheen een geroutineerde blik van spijt op miss Jennings’ gezicht. ‘Ik heb al in geen weken een penny gezien,’ zei ze. ‘Die worden in dit koninkrijk zo langzamerhand zeldzamer dan mooi weer.’

Terwijl ze het straatdeuntje ‘The Blacksmith’ neuriede liep de kof-

fiehuisdame naar de haard en pakte een van de hoge ijzeren kannen die voor het vuur stonden. Korte tijd later kwam ze terug met een ondiepe kom koffie en gaf die aan Obediah.

‘Dank u. En zeg, is er ook post voor me gekomen?’

‘Een ogenblik, dat moet ik even nakijken.’ Jennings liep naar een donkere houten kast met postvakjes.

Obediah dronk zijn eerste slok koffie terwijl de koffiedame naar zijn correspondentie zocht. Niet lang daarna kwam ze terug en overhandigde hem drie brieven plus een pakketje. Dat laatste liet hij na een korte blik op de afzender snel in zijn jaszak glijden. Toen zette hij zijn koffie op de toonbank en keek de brieven door. De eerste was afkomstig van Pierre Bayle uit Rotterdam en bevatte, te oordelen naar de omvang, ofwel een heel lange brief of de nieuwste uitgave van de *Nouvelles de la République des Lettres*, of misschien zelfs beide. De tweede kwam van een Geneefse wiskundige, de derde uit Parijs. Later zou hij ze in alle rust lezen.

‘Dank u, miss Jennings. En weet u misschien of de nieuwe uitgave van *The London Gazette* er al is?’

‘Die ligt daar achter, op de tafel vlak voor de boekenkast, mister Chalon.’

Obediah liep het koffiehuis door. Het was even na negen uur ’s ochtends en in Mansfield’s Coffee House was het nagenoeg leeg. Aan een tafeltje bij de open haard zaten twee in het zwart geklede mannen zonder pruik. Uit de zuinige gezichten en gedempte stemmen leidde Obediah af dat het waarschijnlijk protestante dissenters waren. Aan de andere kant, onder een schilderij dat de Slag bij de Hoofden verbeeldde, zat een jonge beau. Hij droeg een jas van izabelkleurig fluweel en had aan zijn mouwen en kousen meer linten bevestigd dan een hofdame uit Versailles. Verder was Mansfield’s nog uitgestorven.

Obediah legde zijn hoed en wandelstok neer, ging op een bank zitten en nipte van zijn koffie terwijl hij de *Gazette* doorbladerde. In Southwark had kennelijk een grote brand gewoed; verder was er onrust ontstaan vanwege een boek waarin de avonturen van een courtesane aan het hof van de koning werden beschreven en dat Charles II om die reden wilde laten verbieden. Obediah gaapte. Niets van dat alles interesseerde hem een zier. Hij haalde een al gestopte aarde-

werken pijp uit de zak van zijn jas, stond op en liep naar de haard. Daar pakte hij uit een emmertje een kienspaan, die hij kort in de vlammen hield. Even later keerde hij rokend terug naar zijn zitplaats. Hij wilde juist een op tafel liggend pamflet oppakken, waarin werd opgeroepen om alle dissenters en papisten op te knopen, of ze in elk geval voor langere tijd in het gevang te zetten, toen de deur openging. Er kwam een man binnen, al een eind in de vijftig, met een gezicht dat danig was gehavend door pokken en zeewind. Hij droeg een Hollandse klapmuts en had sneeuwwitte bakkebaarden die niet erg bij zijn donkerbruine pruik pasten.

Obediah knikte hem vriendelijk toe. ‘Goedemorgen, mister Phelps. En, hebt u nog nieuws?’

Jonathan Phelps was stoffenhandelaar en bezat goede connecties in Leiden en zelfs in Frankrijk. Bovendien had hij een broer die voor de secretaris van de admiraliteit werkte. Daardoor was Phelps altijd uitstekend geïnformeerd over alles wat er speelde, zowel in Engeland als op het continent. De handelaar knikte, maar zei dat hij eerst koffie nodig had voordat hij met zijn nieuwtjes op de proppen kon komen. Niet veel later kwam hij terug met een kop koffie en een schaalje vol gemberkoekjes en ging tegenover Obediah zitten. ‘Wat wilt u eerst horen, de koffiehuisroddels of het nieuws van het continent?’

‘Eerst graag de roddels, als u het goedvindt. Het is nog erg vroeg voor politiek.’

‘En verdomd koud, bij Cromwells schedel. Dit moet wel de koudste september sinds mensenheugenis zijn.’

‘Ach, het is vanochtend niet kouder dan afgelopen week, mister Phelps.’

‘En hoe denkt u dat zo precies te weten?’

‘Ik voer metingen uit.’

‘Metingen van welke aard?’

‘Kent u Thomas Tompion, de klokkenmaker? Hij vervaardigt tegenwoordig ook thermometers. Daarmee kan de temperatuur exact worden vastgesteld. Vanochtend bijvoorbeeld stond de kwikzilveren kolom om klokslag zeven uur bij het negende streepje.’ Obediah haalde een notitieboekje tevoorschijn en bladerde erin. ‘Daarmee is het volgens mijn metingen niet kouder dan een week geleden, op 14 sep-

temper, toen ik op hetzelfde tijdstip op dezelfde plaats de temperatuur opnam.’

‘U ook met uw idiote experimenten... Waarom doet u dat?’ vroeg Phelps tussen twee gemberkoekjes door.

‘Een goede vraag. Uit algemene natuurfilosofische interesse, vermoedelijk. Maar de laatste tijd ook om uw vraag te beantwoorden.’

‘Heb ik dan een vraag gesteld?’

‘In elk geval indirect, mister Phelps. U vroeg zich af of deze eenentwintigste september 1683 een bijzonder koude was. En om die vraag objectief te kunnen beantwoorden, moeten we over vergelijkbare waardes uit de voorgaande jaren beschikken.’

Phelps hield zijn hoofd schuin. ‘Bent u nou van plan om de rest van uw leven elke dag op te schrijven hoe warm of koud het ’s ochtends is?’

‘En ’s avonds. Verder noteer ik de weersomstandigheden: regen, wind, mist. En ik ben niet de enige. Kent u mister Hooke, de secretaris van de Royal Society?’

‘Ik heb over hem gehoord. Is dat niet de gentleman die nogal wat opschudding veroorzaakte toen hij op een van de koffietafels in de Grecian op klaarlichte dag een dolfijn ontleedde?’

‘U verwisselt hem met mister Halley, waarde vriend. Hooke is vooral geïnteresseerd in kleinere dieren. En dus in het miserabele Engelse weer. Daarom heeft hij mensen in het hele koninkrijk opgeroepen dagelijks de temperatuur te meten en hem de resultaten toe te sturen. Op basis van deze metingen wil hij een soort weerkaart maken. Over een aantal jaar kan daarmee de vraag beantwoord worden of het in Engeland kouder of warmer is geworden. Fascinerend, vindt u niet?’

‘Voor een *virtuoso* als u misschien, mister Chalon. Ik gruw al van het idee. Wat blijft er nog over als Londenaren niet eens meer over het weer mogen kibbelen?’

Obediah glimlachte en nam een slok koffie. ‘U wilde me eigenlijk vertellen wat u tijdens uw ochtendronde hebt opgepikt, mister Phelps.’

Net als Obediah deed de textielhandelaar een dagelijkse rondje langs de koffiehuisen. Voor zover Chalon wist, bezocht Phelps vroeg

in de morgen eerst Lloyd's om de daar gepubliceerde scheepsberichten te lezen en een aantal kapiteins te spreken. Zijn tweede adres was Garraway's, waar tegen acht uur de ochtendveiling van stoffen uit Spitalfields en Leiden plaatsvond. Hier stelde hij zich bovendien op de hoogte van de nieuwste noteringen voor textiel en andere goederen. Daarna kwam Phelps naar Mansfield's in Shoe Lane, waarschijnlijk vanwege de gemberkoekjes.

'De houtprijzen stijgen exorbitant. Door de Hollanders.'

'Omdat ze zo veel schepen bouwen?'

'Ook. Maar vooral omdat de vrees bestaat dat hout binnenkort schaars wordt. Het meeste komt uit Frankrijk en de Verenigde Nederlanden. Als er tussen die twee oorlog uitbreekt...'

'Acht u dat waarschijnlijk?'

'Vanochtend kwam ik een hugenoot tegen, monsieur Du Croÿ. Hij is linnenwever in Spitalfields en onderhoudt nog altijd goede banden met zijn vaderland. Kennelijk stelt de allerchristelijkste koning...' – bij die laatste woorden keek Phelps Obediah recht in de ogen, om er zeker van te zijn dat het sarcasme zijn gesprekspartner niet ontging – '... allerlei onmogelijke eisen aan de Spaanse Nederlanden. Louis XIV verlangt dat ze een bijdrage leveren aan het onderhoud van een enorm leger, zoiets. Veel mensen geloven dat dit slechts een voorbode is voor een aanval van Frankrijk op de Nederlandse Republiek.' Phelps keek hem nadenkend aan. 'Mag ik u misschien de indiscrete vraag stellen, mister Chalon, of u in hout hebt geïnvesteerd?'

Ja, dat heb ik, dacht Obediah. En daarnaast in zout, suiker, Canadese bevervellen, Chinees porselein en Perzische tapijten. Die informatie ging hij Phelps of iemand anders echter beslist niet aan de neus hangen. En dus zei hij alleen: 'Slechts een gering bedrag. Maar waarschijnlijk is het te laat om meer te kopen. Als dit verhaal nu al bij Lloyd's de ronde doet, kent over twee uur elke koffiehuisbezoeker in Londen het.'

Phelps boog een stukje naar voren en fluisterde: 'Ik heb nog wat anders gehoord, iets werkelijk ongehoords. U zult het nauwelijks geloven.'

Obediah keek geamuseerd. 'O ja? Is de koning soms met een katholieke maîtresse gezien?'

Phelps schudde zijn hoofd. ‘Nee, dat was vorige week. Toen het bekend werd, schijnt hij haar te hebben weggedaan en een protestantse hoer gezocht te hebben. Ik bedoel iets anders. U weet waar mijn broer werkt?’

‘Nog altijd op het kantoor van staatssecretaris Pepys, neem ik aan?’

‘Ja. En daar horen ze vanuit het ministerie van Marine dat de Venetianen druk bezig zijn een vloot uit te rusten.’ Phelps keek hem veelbetekenend aan. ‘Een grote vloot.’

‘U wilt toch niet zeggen...’

‘O, jawel. Veel wijst erop dat ze Candia willen terugveroveren.’

‘Dat lijkt me niet erg geloofwaardig,’ merkte Obediah op. Zodra hij Phelps’ beledigde gezicht zag, voegde hij er snel aan toe: ‘Niet het bericht zelf, aan het waarheidsgehalte daarvan twijfel ik niet. Ik bedoel dat de kans op succes me gering lijkt.’

‘Het zou inderdaad de grootste slag van de Venetianen zijn sinds ze de apostel hebben gestolen. Toch zou dit wel het perfecte moment zijn, denkt u niet? Nu de Turken elders gebonden zijn...’

Terwijl Phelps in detail uiteenzette welke moeite de Venetianen zich allemaal getroostten om een oorlogsvloot te bouwen waarmee ze Kreta wilden terugveroveren, haalde Obediah het koffiehuispuntje tevoorschijn dat hij van de bediening had gekregen. Hij draaide het geldstuk om en om tussen zijn vingers. Op de ene kant stonden een Turkenkop en een inschrift. Dat laatste luidde: *Murat de Grote noemt men mij*. En op de andere kant: *Waar ik kwam, daar overwon ik*.

‘... met u eens dat men van mening kan verschillen over de succes-kansen van een Venetiaanse veldtocht. Maar bedenk eens wat een gewiekst speculant kan verdienen als hij erop gokt dat veel Levantijnse goederen binnenkort misschien weer via Iraklion naar Londen en Amsterdam zullen komen.’

‘U hebt gelijk, meester Phelps. Maar de tijd van de Venetianen is voorbij. Die zitten daar in hun waterstad te dromen van de grootsheid van weleer, terwijl de Turken jaar na jaar meer bezittingen van ze afnemen. Het enige waarin Venetië nog toonaangevend is, zijn bordelen en bals.’

Phelps glimlachte spottend. ‘Als je hoort wat er allemaal in het pa-

leis van Whitehall gebeurt, hebben de Venetianen intussen anders geduchte concurrentie.’

Obediah reageerde op de opmerking van de handelaar met een bijna onwaarneembaar hoofdknikje. Phelps had misschien gelijk, maar een vergelijking van de koning en zijn hof met een Venetiaans boudoir kon je zomaar een verblijf in de Tower of Newgate opleveren. Vanwege zijn goede relaties zou Phelps een straf misschien nog wel kunnen ontlopen, maar Obediah Chalon was katholiek en dus werd hij in de ogen van Engelse rechters sowieso in staat geacht tot elke laagheid uit het menselijk repertoire. Wat dat betreft koesterde hij geen illusies. Zijn eigen vader was van adel geweest, welgesteld en geliefd in het hele graafschap. Toen Cromwells handlangers echter met fakkels en lansen voor zijn huis waren verschenen, had dat er allemaal niet meer toe gedaan. Het enige wat telde, was dat Ichabod Chalon katholiek was.

En dus was Obediah altijd voorzichtig. Eén fout en ze zouden hem onmiddellijk opknopen in Tyburn. Daarom paste hij wel op om over zulke zaken te spreken, zelfs niet in een vrijwel leeg koffiehuis.

In plaats daarvan wees hij naar de munt met de Turkenkop. ‘Hoe het ook zij. Sultan Mehmet IV is misschien niet Murat de Wrede, maar hij heeft wel het beste en grootste leger ter wereld. Een weddenschap dat Candia terugveroverd zal worden lijkt me te riskant.’ Hij stopte het muntje weg. En bovendien heb ik al een andere weddenschap lopen, dacht hij. Eentje waarvan de uitkomst zo zeker is als het amen in de kerk. Obediah stond op. ‘Als u me nu wilt excuseren, mister Phelps. Ik word verwacht bij Jonathan’s. Het was zoals altijd een plezier om u te spreken.’

Ze namen afscheid. Obediah liep naar buiten, Shoe Lane op. Het was inderdaad koud, wat Tompions thermometer ook beweerde. De vaalbleke zon was er nog niet in geslaagd de ochtendnevel te verdrijven die vanaf de Theems over de stad trok, hoewel het al tegen tien liep. Hij wandelde omhoog door het steegje naar Fleet Street en sloeg linksaf. Zijn doel was alleen niet, zoals hij tegenover mister Phelps had beweerd, Jonathan’s Coffee House in Exchange Alley. Daar werd hij pas vanmiddag verwacht. In plaats daarvan zette hij koers naar Little Britain. Hoewel hij even overwoog om een *hackney* te huren,

besloot hij dat toch niet te doen. Te voet zou hij zijn doel sneller bereiken, want het bleek op deze dinsdagochtend een drukte van belang in Londen. De *Season* was begonnen; hele hordes landedelen en welgestelde burgers reisden in deze periode vanuit de graafschappen naar de hoofdstad om daar enkele weken hun intrek te nemen, toneelstukken te bezoeken, hun gezicht te laten zien tijdens bals en ontvangsten en nog voor de kerst hun garderobe met de laatste mode in overeenstemming te brengen.

Voor een winkelatalage bleef Obediah staan om zichzelf in de weerspiegelende ruit te bekijken. Ook hij kon wel een nieuwe garderobe gebruiken. Zijn *justaucorps* was niet vreselijk afgedragen, maar wel iets te krap. Obediah, die net zijn tweeëndertigste verjaardag had gevierd, was nu toch iets aangekomen. En daardoor zag hij er in zijn smalle jas meer en meer uit als een haggis op pootjes. Zijn fluwelen kniebroek was versleten en hetzelfde gold voor zijn schoenen. Hij keek naar het nog bijna ongerimpelde jongensgezicht met de waterblauwe ogen en streek een weerbarstige lok van zijn pruik goed. Gelukkig hoefde hij het niet lang meer met deze kleren te doen.

Obediah wendde zich af, sloeg zijn kraag op en liep Ludgate op, langs de enorme bouwplaats voor de nieuwe kathedraal. Hij wandelde verder in de richting van het St. Barts Hospital. Hoewel hij bij de Theems vandaan liep, kroop de vochtige kou in zijn botten. De meeste mensen die hem tegemoetkwamen, keken mismoedig voor zich uit, met hoog opgetrokken schouders en hun armen om hun lijf geslagen. Obediah liep echter met veerkrachtige pas, alsof het een stralende voorjaarsochtend was. Vandaag was een goede dag. Het was de dag waarop hij rijk zou worden.

Nog voordat hij in het buiten de stadsmuren liggende Little Britain aankwam, kon hij het ruiken. In deze wijk waren talloze boekhandelaren en boekbinders gevestigd. Het olfactorische basismotief van Londen – dat met niets vergelijkbare parfum van rottend afval, koude rook en pis – kreeg er hier een nieuwe noot bij: lijmdampen en de bijtende stank van pas geloid leer. Zonder de vele voor de winkeltjes uitgestalde boeken ook maar een blik waardig te keuren liep Obediah naar een huis in het midden van de straat. Boven de deur schommelde een uithangbord in de wind. Op het bord waren de

Griekse letters alfa en omega en een inktpot afgebeeld. Eronder stond: *Benjamin Allport, meesterdrukker.*

Hij stapte naar binnen. De geur van lijm werd sterker en begon onmiddellijk in zijn neus te kriebelen. Toch rook het hier in elk geval niet meer naar de goot. Allports drukkerij bestond in feite uit één grote ruimte. Achterin stonden twee drukpersen. Deze persen waren een van de redenen dat Obediah juist deze drukkerij had uitgekozen. Allport gebruikte Hollandse machines, de gouden standaard onder de drukpersen. Op zulke apparaten drukten ook de grote bankhuizen van het continent. In het voorste gedeelte van de zaak stonden behalve de op dit moment lege schrijfflessenaar twee grote, lage tafels, waarop riemen en riemen geelachtig papier waren opgestapeld. Het waren pasgedrukte traktaten. Obediah liep naar de lessenaar en pakte het belletje dat erop stond. Hij belde tweemaal.

‘Een ogenblik alstublieft!’ klonk een stem vanaf de galerij.

Terwijl Obediah wachtte totdat Benjamin Allport naar beneden kwam, bekeek hij de exemplaren die net van de drukpersen waren gerold. Er zat een traktaat bij getiteld: *De Verschrikkelijke en Verbazingwekkende Storm die Markfield, Leicestershire teisterde, en waarbij hoogst wonderbaarlijke hagelstenen op aarde vielen, in de vorm van zwaarden, dolken en hellebaarden.* Ook was er een boekje met de titel *De Londense Hartenbreekster, of de Politieke Hoer, waarin alle kunstgrepen en strategieën worden getoond die dames van plezier heden ten dage tegen mannen inzetten, verweven met onderhoudende verhalen over de verrichtingen van deze dames.* Dit moest het pamflet zijn waarover hij in de *Gazette* had gelezen en dat aan het hof voor zo veel opschudding zorgde. Eigenlijk waren dergelijke wellustige schrijfsels niets voor hem, maar nu pakte hij toch een exemplaar en bladerde het door. Obediah was juist verdiept in een passage waarin op indringende wijze een van de in de titel beloofde verrichtingen werd beschreven, toen hij iemand de trap af hoorde komen. Met gloeiende oren legde hij het traktaat terug en keek op.

‘Goedemorgen, meester Allport.’

‘Morgen, mister Chalon. Wat vindt u van *De Politieke Hoer*?’

Allport was een grote man, al zag je dat niet direct, ook niet als je recht tegenover hem stond. Door zijn jarenlange werk aan de druk-

pers was zijn rug gebogen, zodat zijn hoofd zich op dezelfde hoogte bevond als zijn schouders. Allports handen waren zo zwart als die van een Moor, zijn pruikloze hoofd zo goed als kaal.

Obediah voelde dat zijn wangen rood werden. ‘De in de titel aan-geprezen strategieën heb ik nog niet kunnen ontdekken, alleen de... verrichtingen.’

Allport grinnikte. ‘Die vormen waarschijnlijk de reden dat dit boekje beter verkoopt dan gezangenbundels voor kerst. U mag best een exemplaar meenemen als u wilt.’

‘Dat is heel vriendelijk, meester Allport, maar..’

‘U bent alleen geïnteresseerd in natuurfilosofie en beurszaken, ik weet het.’

‘Is mijn drukwerk klaar?’

‘Natuurlijk. Als u mij wilt volgen.’

Allport ging hem voor naar een houten kist die in het achterste gedeelte van zijn werkplaats stond. Hij deed het deksel open. De kist zat vol pamfletten. De drukker pakte er een uit en overhandigde het boekje aan Obediah. Het was gedrukt op dun, bijna transparant papier en bestond uit ongeveer twintig pagina's. Trots keek Obediah naar de titel: *Een Voorstel voor het gebruik van wisselpapieren in het Koninkrijk Engeland, vergelijkbaar met de papieren die door Amsterdamse zakenlieden worden gebruikt in plaats van edelmetalen, als remedie tegen de ellende van onze geldschaarste en ter bevordering van de handel, in alle nederigheid opgesteld door Obediah Chalon, Esq.*

‘Ik hoop dat u tevreden bent met de kwaliteit.’

Obediah sloeg het pamflet open. De drukkwaliteit was perfect, maar dat was niet wat hem interesseerde. Zijn aandacht gold een los document dat in het binnenwerk lag. Anders dan de rest van het traktaat was dit gedrukt op roomwit geschept papier. Het bevatte een watermerk en preegdruk. Obediah deed een paar passen in de richting van een plafondbalk waaraan een olielamp hing, zodat hij Allports werk beter kon bekijken. ‘Uitstekend. Ik ben onder de indruk.’

Allport maakte een buiging, voor zover dat mogelijk was met zijn enorme bochel. ‘Hebt u een loopjongen nodig die de pamfletten bij u thuis bezorgt?’

‘Nee, bedankt, dat doe ik zelf. Maar vertelt u me, wanneer kunt u nog honderd exemplaren drukken?’

De ogen van de drukker werden groot.

‘Van de traktaten bedoel ik, niet van de certificaten.’

‘Aha, ik begrijp het. Begin oktober, als u dat schikt.’

‘Uitstekend. Ik betaal u vooraf en zou u erkentelijk zijn als uw jongen ze dan bezorgt.’

‘Op uw adres?’

‘Nee, telkens twintig bij Jonathan’s, Nando’s, de Grecian, Swan’s en Will’s,’ zei Obediah. Hij wilde natuurlijk dat zijn voorstel gehoor vond, en nergens verspreidden nieuwe ideeën zich sneller dan in de koffiehuisen.

‘Ik zal ervoor zorgen dat ze daar worden neergelegd,’ antwoordde Allport.

‘Hoeveel ben ik u schuldig?’

‘De pamfletten kosten een *groat* per stuk. Inclusief de nog te drukken exemplaren betekent dat honderdvijftig maal vier pence, dat is vijftig shilling, met uw welnemen, sir. Het ingesloten extra drukwerk... alles bij elkaar acht pond. Dat maakt samen tien *guineas*.’

Bij het horen van dat enorme bedrag moest Obediah even slikken. De laatste keer dat hij zijn geld telde, beliepen zijn contanten alles bij elkaar niet eens vijftien guineas. Maar goed, dat was bijzaak, want al binnen enkele dagen zou deze investering meer dan het honderdvoudige opleveren. Hij haalde zijn beurs tevoorschijn en legde tien zware gouden munten op de lessenaar. Allport testte ze even en schoof ze toen met een pikzwarte hand in de kassa. Obediah tilde de kist met drukwerk op, nam afscheid en ging op weg naar huis.

Zijn onderkomen in Winford Street was al zijn derde in een tijdsbestek van twee jaar. Eerder had hij in Fetter Lane gewoond, en daarna in de buurt van Leadenhall. Zijn verhuizingen verliepen, daar was hij zich pijnlijk van bewust, volgens een onplezierig patroon. Elk verblijf was minder representatief dan het vorige. In dezelfde mate waarin de afgelopen jaren zijn vermogen was gekrompen, waren ook zijn woningen steeds soberder geworden. Hij beklom de smalle trap naar de derde verdieping. Toen hij boven was aangekomen, hijgde hij. Zweet kwam uit al zijn poriën. Kreunend

zette Obediah de zware kist neer om de deur van het slot te halen.

Het enige positieve wat je over zijn eenvoudige zolderkamer kon zeggen, was dat hij ruim was. Je zou hem zelfs luchtig kunnen noemen, in de dubbele betekenis van het woord. De kamer bood niet alleen ruim plaats aan Obediahs omvangrijke verzameling curiosa, maar het tochtte er bovendien even hard als boven op de London Bridge. Dat was slecht voor zijn gezondheid, maar bood hem ook de gelegenheid natuurfilosofische experimenten uit te voeren zonder te stikken in de giftige dampen die daarbij soms vrijkwamen.

Naast het onopgemaakte bed stond een kleine secretaire vol correspondentie; de brieven lagen in slordige stapels tussen inktpotten, schrijfveren en klompjes zegelwas. Rechts van het bureautje stond een met intarsia versierd kastje dat geheel uit laden leek te bestaan. Oorspronkelijk was het een bestekkast geweest, maar nu puilden uit de halfgeopende laatjes talloze brieven: briefwisselingen met natuurfilosofen en virtuosi in Cambridge, Amsterdam, Bologna en Leipzig. En dit was alleen zijn handbibliotheek; in verscheidene achter zijn bed opgestapelde kisten had hij zeker het tienvoudige aan documenten opgeborgen. Aan de andere kant van de kamer stond een massieve tafel met daarop allerlei instrumenten. Er waren diverse glazen kolven vol poeders en tincturen, ontleedmessen die na de laatste vivisectie niet erg grondig gereinigd waren, verder een kleine smeltoven plus verschillende muntstempels voor allerlei geldstukken: Spaanse dubloenen, Nederlandse stuivers, Engelse kronen. Achter de tafel, tegen de enige wand die niet schuin was, stond een hoog kabinet waarin Obediah zijn schatten bewaarde – een prachtige originele uitgave van de *Atlas Maior* van Willem Blaeu; een telescoop waarmee je zelfs de bergen op Mars kon onderscheiden; diverse op alcohol gezette ratten met bizarre misvormingen; een verbluffend nauwkeurige Zwitserse schoorsteenklok met figuurtjes die elk uur voor de wijzerplaat een soort kuipersdansje deden; en natuurlijk zijn pronkstuk: een metalen eend met echte veren, die je kon opwinden en laten rondlopen, een exemplaar van de grote Franse automatenbouwer De Gennes. Als je het juiste hendeltje omzette kon de mechanische vogel zelfs gerstekorrels van een schaalpje oppikken. Tussen alles door lagen tekeningen: tientallen met potlood of houtskool getekende schetsen

die Obediah bij elke gelegenheid maakte. Er stond van alles op: kerktorens, schepen, straattaferelen, maar ook proefopstellingen voor experimenten, stillevens en portretten.

Hij sleepte Allports kist zijn kamer in en deed de deur achter zich op slot. Vervolgens ontruimde hij een deel van zijn werktafel en maakte het blad schoon met een doek. Daarna richtte hij zich op de pamfletten. Hij sloeg er een aantal open en haalde de ingevoegde vellen geschept papier eruit. Het waren er in totaal tien. Nadat hij ze op tafel had gelegd, bestudeerde hij ze door zijn loep. Allport had goed werk geleverd.

Uit zijn brievenkastje haalde Obediah een document dat erg leek op de tien vellen uit de drukkerij. Het enige verschil was dat dit certificaat gestempeld was en dat op het lege vak in het midden een getal stond. Bovendien was het blad linksonder in de hoek ondertekend, in een zwierig handschrift dat Obediah – hij had het gisteravond uitgeprobeerd – moeiteloos kon imiteren. Twee kleine stansgaatjes in de linker bovenhoek verraadden dat dit certificaat al ongeldig was gemaakt. Voor Obediah was het document echter zo kostbaar als puur goud.

Uit de zak van zijn jas haalde hij nu het pakketje dat hij bij Mansfield's had opgehaald. Hij verbrak het zegel en scheurde het papier open. Er kwam een dichtgespijkerd houten kistje tevoorschijn. Met een mes wrikte Obediah de spijkertjes los en voorzichtig deed hij het kistje open. Op een bedje van zaagsel lag een stempel. Op de metalen voet stond een dubbel kruis met daarin een grote krullerige W, en eronder drie kleinere kruizen. Obediah bestudeerde de kleur van de stempelafdruk op het originele document en zocht op zijn secretaire tot hij de juiste tint had gevonden. Uit een laatje haalde hij nog andere preegstempels en een schrijfveer. Toen ging hij aan de slag.

Saint Mary Woolnoth had juist het tweede uur van de middag geslagen toen Obediah met een map vol versgedrukte certificaten tegen zijn borst gedrukt Exchange Alley in liep. De Exchange was beslist geen allee, eigenlijk niet eens een straat; je kon het zelfs nauwelijks

een normale steeg noemen. In plaats daarvan was het een wirwar van zes of zeven doorgangetjes waarlangs je snel van de Royal Exchange op de Cornhill naar de zuidelijker gelegen Lombard Street kon komen. In dit niet erg prettig aandoende labyrint van huizen met schots en scheve daken hadden zich aanvankelijk Lombardische goudsmiden gevestigd, en later beurshandelaren. Obediah kende hier elk hoekje en gaatje, en terwijl hij zich door Exchange Alley haastte, werd hij door verschillende mannen begroet. Toen hij een van de loopjongens die tussen de beurs en de koffiehuisen op en neer pendelden zijn kant op zag lopen, stak hij een arm op en riep de jongen. 'Jij daar, kom eens hier.'

De knaap, misschien een jaar of dertien, schoof snel zijn vieze, waarschijnlijk van luizen krioelende pruik recht en keek vol verwachting naar Obediah.

'Ren naar de beurs en bezorg me de laatste noteringen voor kruidnagels. Ik wacht bij Jonathan's.' Obediah stak hem een *farthing* toe.

De jongen pakte het muntje aan en stopte het snel in zijn broekzak. 'Komt in orde, sir,' antwoordde hij terwijl hij al in de menigte verdween.

Obediah liep verder naar Jonathan's Coffee House. Toen hij de bomvolle ruimte betrad, sloeg hem een walm van tabak, koffie en opwinding tegemoet. Hoewel sommige gasten aan de tafels zaten en daar de *Mercure Galant* of andere handelskranten bestudeerden, stonden de meeste bezoekers. In kleine groepjes dromden ze rond de beurshandelaren met hun opschrijfboeken en wastafeltjes en riepen allemaal door elkaar.

Obediah baande zich een weg naar de toog. 'Een koffie, alstublieft.'

'Natuurlijk, mister Chalon,' antwoordde de waard. 'Ik breng het u gelijk, ik moet eerst een nieuw vat openen.'

Obediah keek toe terwijl de waard een klein houten vat op de toonbank tilde, het aansloeg en met de koude koffie uit het vaatje een aantal kannen vulde. Intussen diepte hij uit zijn jaszak het koffiehuis-muntje met de beeltenis van sultan Murat op en stak dat de waard toe.

De man knipperde even met zijn ogen en schudde toen het hoofd. 'Het spijt me, sir. Die accepteren we hier niet.'

Obediah gaf de waard in plaats daarvan een muntje van twee pence. Als wisselgeld kreeg hij alweer een bronzen munt, opnieuw met het portret van een Turk. Deze keek een stuk minder grimmig dan Murat de Wrede; de inscriptie vertelde hem dat het ging om Süleyman de Prachtlievende. Terwijl hij wachtte tot zijn koffie warm was, werd het in Jonathan's langzamerhand iets leger. Obediah kon nu zien dat zijn gespreksgenoot er nog niet was. Hij liep naar een van de tafels, ging tegenover twee heren op de bank zitten en keek een paar brieven door die al een paar dagen ongeopend in zijn jaszak zaten. Daarna nam hij beide mannen op. Hun dure, maar lichtelijk uit de mode geraakte jassen en voor een bezoek aan het koffiehuis veel te pompeuze uitgaanspruiken duiden erop dat het landjonkers waren, die voor het seizoen naar Londen waren gekomen. Voor de twee op tafel lag een aantal wissels en certificaten. Vermoedelijk waagden ze een poging als speculanten. Obediah bladerde in een *Gazette*, las een artikel over broodopstanden in Parijs en wachtte tot zijn loopjongen terugkwam. Intussen luisterde hij naar het gesprek tussen zijn tafelenoten.

‘... schijnt het weer in het zuiden nog slechter te zijn dan hier. De Turk zal de belegering moeten afbreken voordat de passen ingesneeuwd raken.’

‘Geloof u echt dat Kara Mustafa zich gewoon zal terugtrekken en met lege handen zal terugkeren naar de Grand Seigneur in Constantinopel? Nee, ik zeg u: de stad is er geweest. Het schijnt dat er al cholera is uitgebroken.’

‘U ziet over het hoofd, sir, dat een ontzettingsleger de keizer nog altijd kan redden.’ De man dempte zijn stem. ‘Ik heb goede contacten in Versailles. En via hen verneem ik dat koning Louis een leger bijeenroept.’

‘Maar waarom zouden juist de Fransen de Habsburgers helpen?’ vroeg de ander.

‘Omdat het gaat om niets minder dan het voortbestaan van het christendom. Je kunt jezelf niet *Rex Christianissimus* noemen en vervolgens werkeloos toezien hoe alles door die duivelse kettters onder de voet wordt gelopen.’

Het kostte Obediah de grootste moeite om niet in lachen uit te

barsten. De hel bevroor nog eerder dan dat Louis XIV de keizer te hulp zou schieten. Uit zijn netwerk van correspondenten wist hij dat onlangs zelfs een pauselijk legaat in Versailles zijn opwachting had gemaakt in de hoop de katholieke Louis te kunnen overreden zijn Oostenrijkse geloofsbroeder tegen de Turken te hulp te schieten. De Zonnekoning had de legaat niet eens ontvangen.

Veel waarschijnlijker was dat de Fransen de oorlog van de Osmanen tegen de Habsburgers zouden gebruiken om ongestoord de Spaanse Nederlanden of de Nederlandse Republiek binnen te vallen. Obediah had de laatste tijd zijn briefwisseling met een aantal natuurfilosofen in Duitsland, Polen en Italië geïntensiveerd. Veel van deze mannen bezaten uitstekende contacten met het heersende hof in hun land. En overal vandaan hoorde hij hetzelfde: niemand had zin om kort voor het invallen van de winter een ontzettingsleger naar de Donau te sturen. De protestantse Duitse vorsten sowieso niet, en zoals iedereen wist had de Poolse koning zijn kroon te danken aan Louis XIV, die tijdens Sobieski's verkiezing het Poolse parlement had omgekocht. Kortom, alle berichten die hem via de République des Lettres ter ore kwamen, wezen erop dat keizer Leopold I geen hulp zou krijgen.

Toch geloofden de meeste Engelsen dat het continent op het allerlaatste moment van de Turken zou worden gered. Niet omdat daar goede argumenten voor waren, maar gewoon, omdat niet mocht gebeuren wat onmogelijk was. Obediah was echter een realist. Een van zijn correspondenten uit Constantinopel had het Osmaanse leger zelfs in volle slagorde gezien; de Turkse grootvizier Kara Mustafa had het leger vol trots voor buitenlanders en diplomaten laten paraderen voordat het afmarcheerde. Het scheen uit meer dan honderdvijftigduizend man te bestaan. Niets en niemand zou kunnen standhouden tegen deze enorme oorlogsmachinerie, zelfs niet de Roomse keizer der Duitse Natie. Het Rijk zou ten onder gaan. En Obediah zou daar heel veel geld aan verdienen.

De loopjongen kwam het koffiehuis binnen. Obediah stak een hand op.

‘De prijs voor een pond kruidnagels is op het moment acht pond, drie shilling en *sixpence*, sir.’

‘Van wanneer is de laatste notering?’